

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

МОВНІ І КОНЦЕПТУАЛЬНІ КАРТИНИ СВІТУ

Випуск 21

Частина 1

БІБЛІОТЕКА ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мовні і концептуальні картини світу

Збірник наукових праць

Випуск 21

Частина 1

Засновано 1996 року

Збірник наукових праць присвячено пам'яті визначного українського філолога Станіслава Володимировича Семчинського, відомого славіста і романіста, визнаного фахівця в галузі загального мовознавства, класичної філології, історії мовознавства, української історії тощо. Науковий доробок С.В. Семчинського великий і різнобічний. Сьогоднішні спеціалісти та магістри студіюють його чудові підручники "Загальне мовознавство" та "Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов)".

У травні 2001 року відбулася перша конференція, присвячена пам'яті С.В. Семчинського. Пропонований збірник узагальнює матеріали другої Міжнародної конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора С.В. Семчинського (2006), зосереджуючись на найрізноманітніших проблемах сучасної теорії мови, романістики, германістики, славістики тощо. Когнітивізм у мовознавстві, комунікативна лінгвістика, структурне мовознавство, соціолінгвістика, психолінгвістика, перекладознавство, мовна типологія, мовні контакти, румуністика, класична філологія – це далеко не повний перелік тематичних напрямів конференції, проблематика якої, сподіваємося, відбила широчінь наукових інтересів і глибину ерудованості С.В. Семчинського.

Це видання – данина великої шани Учителю, справжньому патріоту України, який гідно служив українській філології й культурі.

Пропонований збірник починається листом румунського професора-філолога Онуфріє Вінцелера, який тривалий час підтримував дружні стосунки зі Станіславом Володимировичем Семчинським.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	О.І. Чередниченко, д-р філол. наук, проф.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	А.Д. Белова, д-р філол. наук, проф.; В.І. Карабан, д-р філол. наук, проф.; Н.Ф. Клименко, д-р філол. наук, проф.; Н.М. Корбозерова, д-р філол. наук, проф.; Н.Ю. Жлуктенко, канд. філол. наук, проф.
Адреса редколегії	01030, м. Київ, 6-р Тараса Шевченка 14, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, ☎ 239 32 58
Рекомендовано	Вченою радою Інституту філології від 21.10.05 (протокол № 2)
Зареєстровано	Постановою президії ВАК України протокол №1-05/7 від 09.06.99
Засновник	Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Відповідальний за випуск	І.О. Голубовська, д-р філол. наук, проф.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

та причини зміни значень даного слова; визначити, як семантичні значення слова пов'язані між собою і яким чином усі вони разом формують єдиний концепт; дослідити, випадкові чи закономірні нові смисли, що виражаються словом, і який вплив вони виявляють на концепт у цілому; вивчити "концептуальний фон" окремого концепту; прослідкувати логічні зв'язки з іншими концептами з метою уточнення семантики концепту.

Отже, потреби сучасної лінгвістики зумовлюють переосмислення ряду філософських і культурних термінів та розширення їх семантики у мовознавчій площині. Зокрема впровадження термінів *концепт* та *концептуальний аналіз* (як один з видів лінгвістичного) продиктовано актуалізацією вивчення мовної картини світу, а відтак дослідження концепту як лінгвістичної категорії є одним із актуальних завдань сучасної мовознавчої науки.

1. *Аргуткіна О.А.* Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми "число" Автор. дис...канд. філол. наук. – Харків, 2001. – 18 с. 2. *Бондаренко Е.В.* К методологии анализа лексического компонента языка (категория времени в "теплой" языковой картине мира). – Харків: ХДУ, 1997. – 36 с. 3. *Золян С.Т.* От описания идиолекта к грамматике идиостиля // Язык русской поэзии XX века: Сборник научн. трудов. – М., 1989. – С.256-261. 4. *Калашник В.С.* Образно-смысловая единьсть як засіб і знак у поетичній мовній картині світу // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2001. – №519. – Вип.32 С.3-11. 5. *Колесов В.В.* "Жизнь происходит от слова..." – Санкт-Петербург, 1999. – Вып.2. – 368 с. 6. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В.М.Кожевникова, П.А.Николаева. – М., 1987. – 752 с. 7. *Маленко О.О.* Мовна особистість в еволюційному форматі українського поетичного тексту // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія.– 2004. – №41. – Вип.631. –С.154-157. 8. *Синельникова Л.Н.* Лирический сюжет в языковых характеристиках. – Луганск, 1993. – 186 с. 9. *Ставицька Л.О.* Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи // Семасіологія і словотвір: Збірник наукових праць. – К., 1989. – С.98-102.

**Маркіян Домбровський,
Львів**

ЕЛЕГІЯ ТІБУЛА I.2: ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ТЕКСТУ

У доповіді ми підійдемо до тексту елегії як до імітації потоку думки (чи мови, що безпосередньо відбиває цей потік думки). Виділяємо два джерела живлення тексту: 1) зовнішнє і 2) внутрішнє.

Говорячи про зовнішнє, маємо на увазі, що текст подається не ізольовано, а як такий, що виголошується в певному зовнішньому контексті, в контексті певної мізансцени. Мізансцена ця реконструюється з тексту. І текст зазнає місцями її зовнішнього впливу. Текст подається як такий, що виголошується на застіллі. Зажурений коханець звертається до товариша з проханням долити йому вина, щоб залити своє горе, і далі занурюється в уявний світ і в рефлексії. Так що основна частина тексту розвивається вже на внутрішньому живленні, сама з себе. Але початок тексту передбачає певну зовнішню ситуацію (застілля) і те саме в кінці – на 89-му рядку Тібул обриває плінний хід своїх думок, щоб звернутися до насмішника. Отже, знову певна зовнішня ситуація, подія, про зміст котрої

можемо судити лише з реакції на неї в самому тексті, в монолозі, певна зовнішня подія задає новий напрямок ходові думки.

Все це узгоджується з загальною композицією елегії: маємо параклявзитирон в симпозійному обрамленні. Симпозійний початок і кінець відбивають зовнішні обставини, а параклявзитирон, що його п'яний коханець виголошує на застіллі, відбиває вже насамперед певні внутрішні тенденції.

Щодо внутрішнього живлення, то тут наш текст постає як реакція на певну проблему. Проблема любовного характеру – неможливість зв'язку з Делією. І весь текст позначений більшим чи меншим усвідомленням цієї проблеми і постійною тенденцією до її зняття.

Першою спробою зняти проблему є власне симпозійний вступ – намагання залити горе вином. Проблема знімається зі свідомості – п'яним забуттям. Далі намагання пояснити причину бажання напиться знову актуалізує проблему в свідомості і викликає новий порив до її зняття. Цього разу Тібул, вже в своїй уяві, намагається зняти проблему закликком до самої коханої – Делії. Таким чином відкривається параклявзитирна частина тексту, центральна.

Параклявзитирон і сам ділиться на дві частини – відповідно до глибини усвідомлення проблеми, котре керує текстом.

В першій половині елегії виглядає, що проблема має зовнішній характер: Делію замкнено і до неї приставлено сторожу. Відповідно зміст параклявзитирону в цій частині зводиться до заклику до Делії не боятись сторожі і все-таки наважитись на побачення. Тібул підсилює переконливість свого заклику відповідною аргументацією, такою, що мала би звільнити Делію від її страху. Основний аргумент Тібула – сприяння Венери: вона сприяє і юнакові, і дівчині. І забезпечує таємність зв'язку. Якщо ж мало Венери, то є ще й відьма, до ворожіння котрої Тібул вдався і котра теж гарантувала таємність їх зв'язку.

Після раптового нападу сумнівів в Делиній вірності параклявзитирон змінюється. Тепер Тібулом керує глибше розуміння проблеми: проблема не в замкнутості коханої і її страху бути викритою, а в її невірності і нелюбві. Змінюється відповідно і зміст закликів, і аргументація на їх підтримку. Тепер завдання Тібула переконати Делію не відмовляти йому в любові і зберігати йому вірність. Тому він говорить їй про свою любов і про право на взаємність, тому порівнює себе з суперником, підкреслюючи свої переваги. Тому зрештою показує свою нещасність через нещасливу любов, що мало би Делію розчлупити.

Нарешті Тібул зневірюється в дієвості своїх апеляцій і бачить причину свого нещастя ще глибше – в несприятній Венери. І намагається зняти й цю проблему – апеляційною вже до самої богині і обіцянками спокутувати свою можливу несвідому провину перед нею.

Стан усвідомленості проблеми і спосіб її зняття позначається й на емоційному стані ліричного героя, а відповідно й на мінливості настрою, відбитого в тексті.

На початку застілля Тібул постає в стані депресії. В першій половині параклявзитирона він тікає від того настрою в діловий оптимізм, коли, пояснивши собі недоступність Делії її страхом, намагається її підбадьорити.

В середині параклявзитирона вихідний депресивний настрої хвилеподібно підхоплюється песимізмом сумнівів в Делиній любові (Делія не лише замкнута, а й невірна).

Від цього настрою в другій половині параклявзитирона Тібул знову тікає, цього разу в фантазію про любов на тлі сільської ідилії. Глибший песимізм і глибша втеча.

І в кінці фантазія вичерпує себе і Тібул повертається до вихідного настрою, чим замикається композиційне коло.

Це два внутрішні чинники. В ході тексту спостерігаємо постійне коливання між загостреним усвідомленням проблеми і відходом від того усвідомлення, витіснення його іншими думками. Так само між загостренням депресивності, неспокою і відходом від нього в інші настрої.

Третім чинником, який організує текст, є його асоціативність. Якщо два попередні чинники дають загальне скерування ходові думки і настроєвій динаміці, забезпечують його об'єднаність довкола певної вихідної основи і є силою доцентрового тяжіння, то асоціативність є силою навпаки відцентровою. Вона забезпечує синтагматичну єдність елементів тексту, вона пов'язує елементи між собою у безпосередній близькості. Але вона є й причиною постійного відходу від вихідної основи.

Врівноваженість перших двох і цього третього чинника надає текстові з одного боку тематичної і настроєвої єдності (об'єднаності довкола однієї вихідної теми, проблеми, мети і огорненості одним панівним настроєм) і з другого – цілості як єдиного потоку думки (а не прорахованого наперед викладу певного матеріалу).

Маємо нарешті й четвертий чинник організації тексту, а саме: підпорядкованість викладу певній композиційній схемі (це або симетричність за принципом колової структури, або елементи хвилеподібної структури тощо). Саме цей чинник найбільше зраджує скрупульозну, до деталей, продуманість наперед всього викладу. (Але разом з тим не порушує загальної ілюзії безпосереднього потоку думки/мови, створеної чинниками попередніми. Лише непомітно і ненав'язливо додає текстові організованості, викінченості).

Ростислав Дмитрасевич,
Львів

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРМІНОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ТА ЇХ СПЕЦИФІКУ

Мова – це система, в якій можна виокремити низку підсистем. Однією з таких підсистем є термінологія. Передусім важливо визначити, яке місце займає термінологія у структурі мови, адже "жодне явище в мові не

Останній невідісланий лист професора Онуфріє Вінцелера професору Станіславу Семчинському.....	3
Наталія Семчинська	
Символіка в історико-біографічному дослідженні життя Петра Могили проф. Станіславом Семчинським	4
Георгій Жерновой	
Етнімічні та лінгвонімічні проблеми румунського етносу та його мови в працях проф. С.В. Семчинського	8
Олена Андрушенко	
Семантико-функціональний аналіз інструментальної ситуації при дослідженні текстів у діахронії англійської мови.....	14
Оксана Бабелюк	
Концептуалізація неоміфологізму в художньому етнохронотопі американського постмодернізму.....	18
Никанор Бабыре	
Етапи артикуляторної динаміки дифтонга /ai/ молдавської бессарабської речі румунського язика (по даним кинорентгенографирования)	29
Никанор Бабыре, Олексій Кирдякін	
Про взаємодію лінгвістичного та дидактичного аспектів при постановці англійської вимови	32
Balázs Katalin	
Despre traducerea frazeologismelor din limba rusă în limba română	35
Василь Бабенко, Володимир Дорошенко, Юлія Сіренко	
Життя та національна освіта в українській діаспорі Російської Федерації на прикладі одного з її регіонів – Республіки Башкортостан.....	38
Анатолій Безпаленко	
Концепт "виховання" у лінгвістичному висвітленні, або С. В. Семчинський як вихователь	43
Ганна Беніна	
Комунікативно-прагматичний аспект мовної гри в публіцистичному дискурсі	49
Дар'я Бібікова	
Проза франкомовних письменників Магрибу з точки зору теорії мовних контактів Станіслава Семчинського. Поетика білінгвізму	54
Вадим Богущький	
Концептуалізація просторової орієнтації у фраземах (на матеріалі української, англійської та іспанської мов)	60
Наталія Бойко	
Особливості буквено-звукових співвідношень в українському різновиді пізньосередньовічної латини (на матеріалі інскрипцій XVI–XVIII ст.)	73
Тарас Бойко	
Особливості вербалізації концепту "держава" у комунікації політичних партій Греції.....	76
Taras Boyko	
Daughter by Erskine Caldwell as a psychological "sequel" to big news by Vasyl Stefanyk (rhythm as a factor of the reader's response to the text).....	81
Наталія Борисенко	
Гендерні стратегії спілкування у дискурсі персонажів британської драми.....	87

Лора Бостан	Деякі аспекти румунської літератури на Буковині.....	92
Татьяна Бридко	Языковая ситуация и социально-лингвистические аспекты использования английского языка в Малайзии	97
Daniela Vasilieva, Angela Chiosea, Ecaterina Mistreanu, Corina Demcenco, Ala Goncarenco, Ecaterina Ruga	Formal markers in the production of meaning.....	105
Роман Вацеба	Граматичні класи слів у мовній структурі (на матеріалі французької мови).....	108
Вікторія Вдовиченко	Про мову казки (на матеріалі італійської казки)	116
Галина Верба	Особливості відтворення комунікативного ядра іспанського речення в перекладі українською	120
Алла Винцелер	Украинизмы в фольклоре русского (липованского) населения Добруджи.....	127
Ştefan Vişovan	Aspecte ale derivării toponimice în limba română.....	132
Поліна Вовк	Одиниці звукової форми і звукової будови флективних, аглютинативних та ізолюючих мов	136
Дмитрий Воронин	О предмете паралингвистики и принципе дополнителъности в языкознании.....	142
Ганна Гарбузова	Особливості врахування міжмовної омонімії крізь призму лексичної модуляції (на матеріалі англо-українських перекладів)	154
Олександра Говорова	Аукторіальний оповідач у псевдомемуарах XVIII століття (на матеріалі роману Алена-Рене Лесажа "Жіль Блаз Де Сантіян")	159
Ірина Голубовська	Лінгвістика на зламі тисячоліть: пролегомени до вивчення національно-мовних картин світу.....	166
Ліна Глущенко	Порівняння як один з головних засобів тематичної структури тексту в романі Н.Казандзакіса "Христа розпинають знову"	177
Нинель Гончарова	Фразеологические параллели в латинском, русском, белорусском языках	181
Ірина Горобець	Прагматичні засоби вираження концепту <i>злочинець</i> в комунікативній ситуації "розслідування" (на матеріалі сучасної американської художньої прози)	186
Світлана Гриценко	Військові полонізми доби Козаччини	192
Ганна Давиденко	Сучасні підходи до визначення поняття "дискурс"	198
Наталія Демчак	Морфологические явления в глагольных корнях латинского языка.....	203

Наталія Дем'яненко	
Функціонування фразеологічних одиниць на позначення почуттів та емоцій людини у польській мові.....	209
Юлія Дем'янова	
Особливості відтворення концепту часу в поезіях Т.Г. Шевченка.....	215
Світлана Денисова	
Глобалізми та їх адаптація в східнослов'янських мовах.....	220
Інна Дишлюк	
Поняття "концепт" у терміносистемі поезики.....	226
Маркіян Домбровський	
Елегія Тібула І.2: принципи розвитку тексту.....	230
Ростислав Дмитрасевич	
До питання про термінологічні концепти та їх специфіку.....	232
Олена Дьомкіна	
Слухання Верховного Суду США як різновид юридичного дискурсу.....	238
Ирина Евтихова	
Германия реализует решения Болонского процесса.....	247
Ирина Евтихова, Ряза Мамутов	
Германия и Болонский процесс (на примере университета имени И.Гутенберга).....	252
Олена Єрьоміна	
Композиція в латинській мові.....	258
Vladimir Zagaevski	
Împrumuturile și adaptarea lor la tipurile accentuale de bază din limba română.....	261
Simion Zadorojnâi, Eugenia Babâră	
Unele particularități ale nazalelor în română.....	264
Лариса Запорожець	
Тропеїчні особливості деяких паремій.....	267
Леся Звонська	
Мовний феномен аттикізму і койне Нового Завіту.....	270
Наталія Зінченко	
Мікрополе перформативної "заборони" (на матеріалі сучасної німецької мови).....	275
Ганна Золотіна	
Інтертекстуальність як стратегія творення художнього тексту.....	280
Олександр Зубарєв	
Теоретичні засади витлумачення явища білінгвізму.....	285
Вікторія Іващенко	
Ментально-мовна репрезентація асоціативного комплексу сенсибільній та мовні стереотипи образу кобзаря-бандуриста у фаховій свідомості музикантів.....	291
Ofelia Ichim Iași	
Vintilă horia: un dor neîmplinit.....	300

Мовні і концептуальні картини світу

Збірник наукових праць

Випуск 21

Частина 1

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"
Виконавець *Д.С. Ананьївський*

Підписано до друку 01.03.07. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № 714. Гарнітура Arial. Папір офсетний.
Друк офсетний. Наклад 100. Ум. друк. арк. 18. Обл.-вид. арк. 22,1. Зам. № 27-3817.

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43,
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 234 01 05.
E-mail: vydav_polygraph@univ.kiev.ua
WWW: <http://vpc.univ.kiev.ua>

Свідоцтво внесено до державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02.